AVİM Yorum • No: 2012 / 15 • Mart 2012

D.L.PHİLLİPS'İN TÜRKİYE-ERMENİSTAN PROTOKOLLERİ DİPLOMATİK TARİHİ 3

Ömer Engin LÜTEM

Son iki yazımızda L.D. Phillipsin Diplomatik Tarih: Türkiye-Ermenistan Protokolleri başlıklı incelemesi hakkında bilgi vermiştik. Phillips bu incelemenin sonunda İleriye Giden Yol başlığı altında Türkiye- Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi konusunda neler yapılabileceğine ilişkin önerilerini açıklamıştır. Görüleceği üzere bu öneriler çok sayıdadır ve birçok konuyu ilgilendirmektedir. Biz, bu önerileri kısaltarak ve bazı başlıklar altında toplayarak aşağıda vermekteyiz. Sivil Toplum Faaliyetlerinin Arttırılmasına İlişkin Öneriler Phillipsin önerilerinin başında, kendisinin uzmanlık alanına giren, Track Two faaliyetleri, diğer bir deyimle Türkiye ve Ermenistanın Sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşları arasında yapılacak temaslar gelmektedir. Phillips hükümetler düzeyinde ilerleme olmadığı bir dönemde Track Two faaliyetlerini gerekli görmektedir. Adı geçen bu konuda yeterli fon olmadığından yakınmakta ve Avrupa Birliğinin bu faaliyetlere katılarak bir Türkiye-Ermenistan Fırsat Fonu kurulmasını istemektedir. Ayrıca bazı faaliyetleri finanse etmiş olduğu anlaşılan İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansının da bir Track Two Uygulamalarını Gözden Geçirme Konferansı düzenlemesini istemektedir. Phillipsin Sivil toplum örgütleri faaliyeti hakkındaki somut önerileri şu şekilde özetlenebilir. 1. Sivil toplum örgütleri iyi komşuluk ilişkilerini belirten ve beraberce çaba gösterecek alanları saptayan bir Dostluk Antlaşması tasarısı hazırlamalıdır. 2. Diğer bir öneri ise iki ülkenin düşünce kuruluşlarının Türklerin Ermenilere Ermenilerin Türklere karşı sosyal davranışı hakkında bir kamuoyu yoklaması yapılması ve bunun sonuçlarının Track Two alanındaki gelecek faaliyetler, ilerisi için politika saptanması ve hükümetler arası temaslar için kullanılmasıdır. Ekonomik İşbirliği İçin Öneriler 1. Türkiye ile Ermenistan arasında, Anide Arpaçay üzerindeki köprünün, Ermenistanın Modern Türkiyedeki kültürel varlığının sembolü olarak, onarılmasını ve en azından turizm için açılması, 2. Karsta, halk tarafından istenmediği belirtilerek yıkılan İnsanlık Anıtının Türkiye-Ermenistan uzlaşmasının sembolü olarak Türk ve Ermeni sanatçılarının katkılarıyla yeniden yapılması, 3. Türk ve diğer uzmanları cezp etmek amacıyla, mesela kanserle ilgili araştırmalar için, Ermenistanda Mükemmellik Merkezleri açılması ve Ermenistanın burayı, bilimsel toplantılar için ziyaret edecek Türklere, vize kolaylığı göstermesi, 4. Kişiler arasındaki ve ticari alandaki temasların arttırılması için Erivan ile Van arasında charter seferlerinin arttırılması ve bu amaçla THYnin Erivanda bir büro açması, 5. Ankaranın, hacı kafileleri ve kültürel turlar için, Ermeni turistlerini taşıyan otobüslere sınırı açması, 6. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde 200 Ermeni kamyonunun Türkiyeden geçişine izin verilmiştir. Ermeni kamyonların Türkiyeye mal taşımalarına da izin verilmesi, 7. Türkiyenin

Ermenistan sınırındaki illerinin ekonomik kalkınmasına yardım için Ermenistandan elektrik ithal etmesi, 8. Ermenistanın Türkiye sınırındaki Kazak kentinde, endüstri parkı ve serbest ticaret bölgesinden oluşan bir Nitelikli Endüstri Bölgesi kurulması. Bu bölgede üretilecek malların ABDye gümrük vergisi ve kota olmadan girmesi mümkün olacaktır, 10. Türkiyenin Internet için kullanılan fiber optik kablosu Karsa kadar uzanmaktadır. Bu kablonun Ermenistan tarafından kullanılması olanakları araştırılmalıdır. Hükümetler arası Temasların Canlandırılması İçin Öneriler 1. Phillips ilk yazımızda, değindiğimiz ICTJ raporunda varılan sonucun (Türkiyenin soykırım iddialarını tanımasına karşılık tazminat ödememesi ve Ermenistana toprak vermemesi) hükümetler arası temaslar ve iki ülkenin uzlaşmasına ilişkin yol haritası için kullanılmasını öne sürmektedir. 2. Diğer ve önemli bir öneri iki ülkenin mevcut sınırı tanımaları ve açmalarıdır. Bunun için 1921de imzalanan Moskova ve Kars Antlaşmalarının yükümlülüklerini teyit eden notalar teati edilmelidir. Böylelikle malların sınırdan serbestçe geçmesi de sağlanacaktır. Nota teatisi bu konuda parlamento kararı alınmasını gereksiz kılmaktadır. 3. Van Depremine Ermenistanın yaptığı yardımdan esinlenerek, acil haller için Türkiye ve Ermenistanın işbirliği yapması sağlanmalıdır. 4. Tehcir edilen Ermenilerin ahfadına (torunlarına) Türk vatandaşlığı kazanma hakkı verilmelidir. 5. Başkan Erdoğanın Dersim isyanında ölenler için af dilediği dikkate alınarak ve zamana ve koşullara bağlı olmak üzere Ermenilerin acıları için de özür dilemesinin Türkiyenin çıkarına olacağı belirtilmektedir. 6.Türkiyenin önerisi olan Ortak Tarih Komisyonu ele alınmadan önce, arşiv araştırmaları konusunda metodoloji üzerine yoğunlaşacak ve Türk, Ermeni ve uluslararası uzmanlardan oluşacak bir araştırma komisyonu kurulmalıdır. 7.Türk ve Ermeni uzmanlarından kurulacak bir ortak komite (Türkiyede) restore edilecek eser ve yerleri saptamalıdır. 8. Osmanlı Ordusunda görev yapan Ermenilerin rolünü belirtmek üzere bir sergi açılmalıdır. 9. Tehcir edilen Ermenilere, onları saklamak, barındırmak gibi yollarla yardım etmiş olan Dürüst Türklerin ismi Erivandaki Ermeni Soykırım Müzesinde teşhir edilmelidir. 10. Obama Hükümeti Türk ve Ermeni ortak çıkarlarını birlikte ele alan yeni yaklaşımları saptamak için bir siyaset araştırması yapmalıdır. Bu arada ABDnin Ermeni soykırım iddialarını tanımasının iki tarafı uzlaşmaya götüren koşulları yaratıp yaratmayacağı da tartışılmalıdır. 11. Türk Ceza Kanunun 301. maddesi kaldırılmalıdır. 12. Phillipsin önerilerinden biri de Azerbaycanı ilgilendirmektedir. Buna göre Bakü, Karabağ konusunda çözüm için gerekli iradeyi göstermediği taktirde, Minsk Grubu eş başkanları Azerbaycanın bu engelleyici davranışını açıkladıktan sonra müzakereleri askıya almalıdır 12. Başbakan Erdoğan, insanlık adına, idari bir emirle Türkiye-Ermenistan sınırını açtırmalı ve hatta Protokollerin T.B.M.M.ce onaylanmasını sağlamalıdır. Bu âlicenaplık İslâm ilkelerine uygundur, ayrıca Atatürkün Yurtta Barış, Dünyada Barış idealinin de gerçekleşmesine hizmet etmektedir. Yukarıdaki öneriler hakkındaki görüşlerimizi gelecek yazımızda bildireceğiz. Devam edecek

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: LÜTEM, Ömer Engin. 2026. "D.L.PHİLLİPS'İN TÜRKİYE-ERMENİSTAN PROTOKOLLERİ DİPLOMATİK TARİHİ 3." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2012 / 15. Mart 28. Erişim Kasım 20, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/D-L-PHILLIPS-IN-TURKIYE-ERMENISTAN-PROTOKOLLERI-DIPLOMATIK-TARIHI-3

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır